

ILG'OR PEDAGOG

RESPUBLIKA ILMIY JURNALI

- EXACT
- NATURAL
- MEDICAL
- TECHNICAL
- ECONOMICS
- PHILOLOGICAL
- PEDAGOGICAL
- MILITARY
- SOCIAL SCIENCES
AND HUMANITIES

2024

Google Scholar

zenodo

Andijan, Uzbekistan

+998945668868

<https://innoworld.net>

“DAMAS” RUSUMLI TRANSPORT VOSITALARINING HARA-KATINI TARTIBGA SOLISHDAGI MUAMMOLAR

Nasirov Ilxam Zakirovich
 t.f.n., professor,
 Andijon mashinasozlik instituti

2021 yil 7 may kuni O‘zbekiston Respublikasining Prezidenti “Avtomobil transportida yo‘lovchilar tashish faoliyatini tartibga solishni yanada soddalashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarorni imzoladi [1]. Unga muvofiq, yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan yo‘lovchilarni yengil avtotransport vositalarida tashish faoliyati lisenziya varaqasiga asosan amalga oshiriladi.

Lisenziya varaqasi 21 yoshga to‘lgan va boshqaruvida arizani berish vaqtida 10 yildan ortiq bo‘lmagan vaqt davomida ekspluatatsiya qilinayotgan avtomobil transporti mavjud bo‘lgan yakka tartibdagi tadbirkorlarga “Lisenziya” axborot tizimi orqali beriladi.

Yakka tartibdagi tadbirkorlar “Akkreditatsiya markazi” DUKda akkreditatsiyadan o‘tgan texnik xizmat ko‘rsatish stansiyalarida 6 oyda kamida 1 marotaba transport vositasini texnik ko‘rikdan o‘tkazishi shart bo‘ladi.

Yakka tartibdagi tashuvchilar “Uztrans” yagona interaktiv axborot tizimiga ulangan, ko‘p tarmoqli poliklinikalar, xususiy tibbiyot muassasalari, tibbiy ko‘rikdan o‘tkazish sharoiti mavjud bo‘lgan avtomobil transportida yo‘lovchilarni va yuk tashish faoliyatini amalga oshirish uchun lisenziyaga ega bo‘lgan korxonalarda hamda yo‘lovchi tashuvchilarga mijozlarni izlash bo‘yicha interaktiv xizmatlarni ko‘rsatuvchi tadbirkorlik sub’yektlari tomonidan tashkil qilingan maxsus tekshiruv punktlarida oylik tibbiy ko‘rikdan o‘tishi shart.

Yakka tartibdagi tashuvchilarga yo‘lovchilarni avtomobil transportida tashish faoliyati doirasida xodimlarni ishga yollashga ruxsat etilmaydi. Yakka tartibdagi tashuvchilardan lisenziya varaqasi berilganligi uchun davlat boji yiliga BHMning 1 baravari miqdorida (hozirda 245 ming so‘m) undiriladi. Bunda davlat xizmatlarini ko‘rsatganlik uchun yig‘im undirilmaydi [2,3].

Andijon shahrida eng ko‘p yo‘lovchi tashiydigan transport vositasi bu- «Damas» avtomobilidir. Shahar ichida «Damas»lar qatnaydigan yo‘nalishlarni yer usti metrosi ham deyishadi [3]. “Damas” rusumli transport vositasi avtobus va mikroavtobuslarga qaraganda tezkor hamda ushbu avtomobilda manyovr qilish qulayroq ag‘darilishga turg‘un emas. Bu esa o‘z navbatida sodir etilayotgan yo‘l-transport xodisalarining yuqori salmog‘i boshqa rusumli transport vositalariga nisbatan “Damas” rusumli transport vositalari to‘g‘ri kelayotganligi tahlillarda yaqqol namoyon bo‘lib turibdi.

Xozirgi kunda viloyat hududida 320 mingdan ortiq transport vositalari mavjud bo'lsa, shundan 24 foizi ya'ni 80 mingtasini "Damas" rusumli transport vositalari tashkil etadi hamda viloyatda yo'lovchi tashish faoliyatida keng foydalaniladigan asosiy transport vositalaridan biri hisoblanadi [4].

1- rasm. Yo'nalishdagi taksida qo'llanilayotgan «Damas» avtomobillari

2- rasm. Yo'nalishdagi taksida qo'llanilayotgan «Damas» avtomobillari

Tahlillarga ko'ra, 2023 yil davomida "Damas" ishtirokida 228 ta (umumiy yo'l-transport hodisasining 30 foizi) yo'l-transport hodisalari sodir bo'lgan bo'lsa, shundan 50 foizi yoki 113 tasi piyoda va velosipedchini urib

yuborish, 45 foizi ya'ni 104 tasi to'qnashuv va 5 foizi ya'ni 11 tasi boshqa turdagi yo'l-transport hodisalarini tashkil etadi [5].

Shuningdek, "Damas" haydovchilari tomonidan 38 ming 500 dona (umumiy aniqlangan qoidabuzarliklarning 21 foizi) qoidabuzarlik sodir etilganligi aniqlanib, ularga nisbatan qonuniy chora ko'rilgan.

Qoidabuzarliklardan 23 foizi yoki 8 ming 598 tasi qo'pol turdagi, 9 foizi yoki 3 ming 256 tasi piyodaga yo'l bermaslik, 1 foizi yoki 361 tasi mast holda transport vositasini boshqarish va 67 foizi ya'ni 26 ming 285 tasi boshqa turdagi qoidabuzarliklarni tashkil etadi.

Tahlillardan kelib chiqib, viloyat hududida harakat xavfsizligini ta'minlash xususan, "Damas" ishtirokidagi yo'l-transport hodisalarini oldini olish bo'yicha bir qator ishlar amalga oshirildi [6].

Jumladan:

Viloyatdagi jami 189 ta yo'lovchi tashish bilan shug'ullanuvchi uyushmalar haydovchilari tomonidan sodir etgan qoidabuzarliklar sonini inobatga olib toifalarga ajratildi.

"Qizil"- haydovchilari tomonidan 25 va undan ortiq qoidabuzarlik sodir etgan uyushmalar 47 ta;

"Sariq"- haydovchilari tomonidan 5 tadan 24 tagacha qoidabuzarlik sodir etgan uyushmalar 101 ta bo'lib, umumiy transport vositalari 1206 ta shundan 1134 tasi Damas;

"Yashil"- haydovchilari tomonidan 4 tagacha qoidabuzarlik sodir etgan uyushmalar 41 ta bo'lib jami transport vositalari soni 282 ta shundan 82 tasi "Damas" rusumli transport vositasini tashkil etadi.

"Qizil" toifadagi 47 ta uyushmalarning haydovchilari tomonidan 3441 ta qoidabuzarlik sodir etilgan bo'lib, shundan 99,2 foizi ya'ni 3413 tasi "Damas" haydovchilari tomonidan sodir etilganligi aniqlandi [7].

Mazkur qoidabuzarliklarni kelib chiqish sabablari va kelgusida ularni oldini olish bo'yicha Transport boshqarmasi, uyushma rahbariyati va jamaotchilik bilan hamkorlikda har bir uyushmalarda haydovchilar o'rtasida muhokama yig'ilishlari o'tkazilib, uyushma rahbarlaridan haydovchilarni yo'l harakati qoidalariga rioya etishlarini nazorat qilishlarini ta'minlash bo'yicha tilxatlar olinib, har bir uyushma uchun yuritilgan yig'ma jildlarga tikib borilmoqda.

Shu kabi profilaktik tadbirlar "sariq" va "yashil" toifadagi uyushmalarda ham muntazam ravishda amalga oshirilib kelinmoqda.

Shuningdek, kunlik o'tkazilayotgan yo'riqnomalarda "Damas" haydovchilari tomonidan sodir etilayotgan qoidabuzarliklarga alohida e'tibor qaratilishi va ularga nisbatan murosasiz chora ko'rilishi bo'yicha ko'rsatmalar berib boriladi.

O'tkazilayotgan nazorat reytd tadbirlari natijasida, joriy yilning 4 oyi davomida "Damas" haydovchilari tomonidan sodir etilgan jami 38 ming 356 ta

(bir kunda o'rtacha 330 tadan) qoidabuzarlik aniqlanib ularga nisbatan qonuniy chora ko'rildi.

Ma'lumot uchun: 3795 ta holatda qizil chiroqqa bo'ysunmasdan o'tish hamda "stop" chizig'ini bosish, 2277 ta holatda piyodalarga yo'l bermaslik, 1600 ta holatda quvib o'tish qoidasini buzish va 1429 ta holatda odam tashish qoidalarini buzish hamda 12688 ta boshqa holatlarni tashkil etadi.

Shuningdek, foto va video moslamalar orqali 16 ming 567 ta qoidabuzarliklar aniqlangan.

2024 yil 15 yanvar kuni tasdiqlangan hamda joriy yilning 1-chorak davomida amalga oshiriladigan chora-tadbirlarni o'z ichiga olgan "Avtomobil yo'llarida inson xavfsizligini ishonchli ta'minlash va o'lim holatlarini keskin kamaytirish" bo'yicha ishlab chiqilgan yo'l haritaning tegishli bandlari ijrosi yuzasidan "Damas" rusumli transport vositasida yo'lovchi tashish faoliyatini tartibga solish bo'yicha viloyat Transport boshqarmasi bilan hamkorlikda qo'shma reja ishlab chiqildi. Qo'shma rejaga asosan o'tkazilgan tadbirlar davomida "Damas" rusumli transport vositasi haydovchilari tomonidan sodir etilgan 3813 ta qoidabuzarliklar aniqlanib, qonuniy chora ko'rildi.

Ma'lumot uchun: 2829 ta holatda lisenziyasiz aholiga pullik xizmat ko'rsatish, 246 ta holatda belgilangan yo'nalishni o'zgartirish

Yo'l bo'yida joylashgan maktablar oldidagi havfli piyodalar o'tish joylarida harakat xavfsizligini ta'minlash maqsadida 10 dona quyosh energiyasida ishlaydigan ko'chma svetofo qurilmalari hamda 100 ta joyga o'rnatish maqsadida 1000 metr sun'iy notekisliklar uchun viloyat hokimligi tomonidan 400 (to'rt yuz) million so'm miqdorida mablag' ajratildi.

Viloyat hududida "Damas" rusumli transport vositasi harakatini tartibga solishda bir qator muammolar mavjud [8,9]:

1. Damas rusumli transport vositasida yo'lovchi tashish faoliyati bilan shug'ullanish viloyatda o'zini o'zi band qilishning ommalashgan turiga aylanganligi sababli 18 yoshga to'lgan fuqaro qo'lida xunari yoki ish joyi tayin bo'lmasa, haydovchilik guvohnomasini olgan zaxoti Damas transport vositasida yo'lovchi tashish faoliyati bilan shug'ullanmoqda. Xaydovchilarning aksariyatini 18 dan 30 yoshgacha bo'lgan fuqarolar tashkil qilmoqda. Sababi katta investisiya talab qilinmaydi, soliq to'lanmaydi va hakazo. 1 ta Damas haydovchisi bir kunda o'rtacha 250 ming so'mdan 400 ming so'mgacha daromad qiladi. Bu degani oyiga 7.5 mln. so'mdan 12 mln. so'mgacha daromad degani. Avtobus saroylarida esa "D" toifaga ega tajribali haydovchilarning oylik maoshi ko'pi bilan 4 mln. so'mni tashkil qilmoqda. Shuningdek, avtobuslar yo'nalish bo'yicha faqatgina bekatlarda to'xtay oladi, "Damas" esa xuddi shu yo'nalishda yo'lovchilarning istaklari bo'yicha xoxlagan joyda to'xtashi mumkin. Bu esa o'z navbatida jamoat transportini rivojlantirish uchun to'siqlarni yuzaga keltirmoqda. Bundan tashqari, Xitoy xalq respublikasidan kirib kelayotgan haydovchining o'rindig'idan tashqari 8 ta

o'rindiqqa ega bo'lgan (Damasda haydovchining o'rindig'idan tashqari 6 ta o'rindiq mavjud) "B" toifa bilan boshqarish huquqini beruvchi "JAG" rusumli "yengil" turdagi tezkor transport vositalarida ham aholiga pullik xizmat ko'rsatish urf bo'lmoqda. Ushbu turdagi transport vositalarining yoqilg'i xarajati "Damas" rusumli transport vositasi bilan bir xil bo'lsa-da lekin ko'proq yo'lovchilarni tashiydi hamda "B" toifa bilan boshqarsa bo'ladi. To'g'ri, qanchadir fuqarolar ushbu yo'nalishda band bo'layotgandir lekin havfsizlik nuqtai nazardan fuqarolarning sog'ligi va hayoti hych qaysi mutasaddi tashkilotlarni havotirga solmayapti.

2. Lisenziyasiz aholiga pullik xizmat ko'rsatilganligi uchun jazo sanksiyasi xozirgi kunga kelib ancha yengillashtirilgan (25 BXMdandan 7 BXMGacha kamaytirilgan). Uyushmalar faoliyatini tekshirish uchun vakolat chegaralanganligi sababli, haydovchilarni tibbiy ko'rikdan va transport vositalarni texnik ko'rikdan o'tkazish jarayonlari pitaklarda, yo'llarda yo'l varaqaga faqatgina pechat bosib berish bilan amalga oshirilmoqda. Shuningdek, viloyat hududida 290 ming M1 toifadaga transport vositalari ro'yxatga olingan bo'lsa shundan, 80 mingtasi ya'ni 27.5 foizini "Damas" rusumli transport vositasi tashkil qiladi. 50 mingtaga yaqini yo'lovchi tashish faoliyati bilan shug'ullanib kelayotgan bo'lsa-da, xozirgi kunda atiga 5700 tasi lisenziyalangan xolos.

Lisenziyasiz faoliyat yuritayotgan "Damas" haydovchilariga chora ko'rish uchun esa Transport nazorat inspeksiyasi Andijon viloyati xududiy bo'limida shtat bo'yicha atiga 12 ta inspektor ajratilgan xolos.

3. Ertalabki tig'iz (chaspik) vaqtda viloyatning barcha shahar va tumanlaridan Andijon shahriga ishga, o'qishga, bozorlarga, shifoxonalarga va boshqa maqsadlarda fuqarolarni olib kelayotgan "Damas" haydovchilari kechki tig'iz (chaspik) vaqtiga qadar Andijon shahrida yo'lovchi tashish faoliyati bilan shug'ullanishmoqda. Sababi, yo'nalish sxemasidan chetga chiqqanlik uchun ta'sir chorasi normativ xujjatlarda ko'rsatib o'tilmagan. Bu esa o'z navbatida Andijon shahrida tartibsizlik va sun'iy tirbandliklarni keltirib chiqarmoqda [10].

"Damas" rusumli transport vositalarining harakatini tartibga solish uchun bir qator ishlar amalga oshirildi, jumladan 2022-yilda prezidentimiz [Sh.M.Mirziyoyev](#) topshirig'i bilan Andijon jamoat transport tizimiga e'tibor qaratildi va shaharda "[Alpomish merosi](#)" MChJ tashkil etildi. Hozirda mazkur MChJ da 1, 24, 75, 222, 394 raqamli 100 ad ortiq zamonaviy avtobuslar aholiga sifatli xizmat ko'rsatmoqda.

ADABIYOTLAR

1. Intellektual transport tizimlari. Darslik. ISBN 978-9910-799-39-6. Andijon: Omadbek print number one, 2024- 227 b.

2. Transport vositalarining bort axborot tizimlari. Darslik. ISBN: 978-9910-08-049-4. Andijon: Omadbek print number one, 2024- 140 b.
3. Texnik ijodkorlik asoslari. O'quv qo'llanma. ISBN 978-9910-776-38-0. Andijon: Omadbek print number one, 2024- 330 b.
4. Gaffarov Makhammatzokir Toshtemirovich , Nasirov Ilham Zakirovich , Sobirova Tursunoy Abdipatto kizi , Hakimov Mavlombek Solijon ugli. (2023). Recovery Of Fines From Drivers Of Foreign Vehicles. Journal of Pharmaceutical Negative Results, 3589–3591.
<https://doi.org/10.47750/pnr.2023.14.03.446>.
5. Nasirov Ilkham Zakirovich- Ph.D., Gaffarov Mukhammadzokir Toshtemirovich , Doctoral Student. (2023). Consequences Of Complete And Undercombustion Of Fuel. Journal of Pharmaceutical Negative Results, 3597–3603. <https://doi.org/10.47750/pnr.2023.14.03.448>.
6. Насиров Ильхам Закирович, Махмудов Озодбек Эркинбаевич. ВЛИЯНИЕ ТРАНСПОРТНОГО ПОТОКА НА АТМОСФЕРНЫЙ ВОЗДУХ ГОРОДА// "Социально-экономические и технические системы: исследование, проектирование, оптимизация", №3(95), 2023 год, с. 121-127.
7. Nasirov Ilxam Zakirovich, & Akromjonova Sayyoraxon Baxtiyor qizi. (2023). YO'L BOSHQARUVINI INTELLEKTUAL AXBOROT TIZIMLARI ASOSIDA AVTOMATLASHTIRISH . Journal of New Century Innovations, 21(4), 122–127. Retrieved from <http://www.newjournal.org/index.php/new/article/view/3070>
8. Nasirov Ilxam Zakirovich, & Maxmudov Ozodbek Erkinboevich. (2023). SANOAT KORXONALARINING TA'MINOT ZANJIRIDA LOGISTIK JARAYONLARNI TAKOMILASHTIRISH. Scientific Impulse, 1(8), 493–499. Retrieved from <http://nauchniyimpuls.ru/index.php/ni/article/view/6478>
9. Gaffarov Maxammatzokir Toshtemirovich, & Nasirov Ilxam Zakirovich. (2023). YANGI O'LCHOVLARDA EVROPA XAVFSIZLIGI. EVROPA ITTIFOQIDA YASHIL KELISHUV ISTIQBOLLARI. Scientific Impulse, 2(15), 935–942. Retrieved from <http://nauchniyimpuls.ru/index.php/ni/article/view/13051>
10. Насиров Илхам Закирович, Хайдаров Муроджон Акбаралиевич. ШАҲАР ЖАМОАТ ТРАНСПОРТИНИНГ АСОСИЙ ЭКСПЛУАТАЦИОН КЎРСАТКИЧЛАРЛАРИ// ИЈОДКОР О'ҚИТУВЧИ ЈURNALI- 5 DEKABR / 2023 YIL / 34 -SON, 138-143 б.